

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/nauka/konferencje-naukowe/26889,Opor-wobec-systemow-totalitarnych-na-Wilenszczyźnie-w-okresie-II-wojny-swiatowej.html>
02.03.2026, 01:38

Strona znajduje się w archiwum.

Opór wobec systemów totalitarnych na Wileńszczyźnie w okresie II wojny światowej

12 i 13 września 2002 r. w siedzibie IPN w Warszawie odbyła się pierwsza międzynarodowa konferencja historyków z cyklu „Stosunki polsko-litewskie 1939-1989”, poświęcona oporowi wobec systemów totalitarnych na Wileńszczyźnie w okresie II wojny światowej. Witając delegację historyków z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchu Oporu Litwy prof. Leon Kieres - prezes IPN - zauważył, że otwiera ona nową kartę we wzajemnych kontaktach. Historia Polski i Litwy, mimo ścisłego związku, była różnorodna - powiedział prof. Leon Kieres. Były w niej i momenty bolesne. Nie powinniśmy jednak w badaniach unikać takich spraw, zamazywać różnic i poglądów. Jesteśmy narodami dojrzałymi, gotowymi na przyjęcie każdej, nawet bolesnej prawdy o sobie samych.

Występując w imieniu delegacji litewskiej zastępca dyrektora Centrum, doc. Arvydas Anušauskas przyznał, że dzielące historyków polskich i litewskich różnice poglądów nie powinny stanowić przeszkody w prowadzeniu rzeczowej dyskusji. Według jego opinii, tylko dzięki lepszemu zrozumieniu, wymianie idei możliwe będzie zbudowanie podstaw przyszłej współpracy. Anušauskas wyraził również nadzieję, że kolejna konferencja dotycząca najnowszej historii Polski i Litwy będzie zorganizowana w Wilnie już w przyszłym roku. Reprezentujący współorganizatora konferencji, Światowy Związek Żołnierzy AK, płk Stanisław Karolkiewicz przypomniał zebrany, iż próby nawiązania współpracy przez ZWZ-AK ze stroną litewską (ugrupowaniem Chrześcijańskich Demokratów) były już w 1942 r. Pokazuje to, iż pomimo niejednokrotnie tragicznych doświadczeń, zawsze należy poszukiwać porozumienia, zwłaszcza pomiędzy narodami, których historia spleta się ze sobą tak ściśle.

Pierwszego dnia obrad stronę polską reprezentowali: prof. Tomasz Strzembosz, dr Andrzej Chmielarz, dr Jarosław Wołkonowski. Ze strony litewskiej wystąpili: dr Algirdas Jakubčionis, doc. Sigitas Jегelevičius, dr Valentinas Brandišauskas.

Przedstawione zostały referaty poświęcone organizacji struktur Polskiego Państwa Podziemnego na Wileńszczyźnie, stosunkowi ZWZ-AK do mniejszości narodowych, odzyskaniu i utracie niepodległości litewskiej w rejonie wileńskim, litewskim inicjatywom w

zakresie budowy namiastek samorządu oraz kolaboracji Polaków i Litwinów z okupantami. Według strony litewskiej zasadnicze znaczenie w dyskusji nad ostatnią kwestią ma wskazanie głównego wroga politycznego, którym w rozumieniu Litwinów była w latach 40. Rosja sowiecka. Historycy polscy podkreślali, iż oparcie się nacjonalistycznych ugrupowań litewskich na taktycznym sojuszu z Niemcami było zasadniczym błędem, prowadzącym do eskalacji konfliktu narodowościowego w regionie.

Drugiego dnia konferencji prof. Leon Kieres oraz doc. Arvydas Anušauskas podpisali umowę uzgadniającą zasady współpracy pomiędzy Centrum a IPN w zakresie wymiany informacji, współorganizacji działań naukowych i wzajemnego udostępniania dokumentacji.

Zaplanowane zostały kolejne konferencje i spotkania naukowe.

Dyskusja koncentrowała się wokół problematyki okupacji sowieckiej po 1944 r. i prób nawiązania i ułożenia współpracy pomiędzy niepodległościowymi konspiracjami obydwu narodów oraz wokół ruchów migracyjnych wywołanych zakończeniem wojny. Referaty wygłosili dr Arunas Bubnys, doc. Arvydas Anusauskas, dr Piotr Niwiński i dr Alicja Paczoska. Konferencja zakończyła się dyskusją panelową na temat „II wojna światowa w pamięci Polaków i Litwinów”, w której udział wzięli dr hab. Paweł Machcewicz, prof. Włodzimierz Suleja, prof. Liudas Truska, dr hab. Krzysztof Komorowski i dr Mindaugas Tamsauskas.